

WSTĘP

W niniejszym zeszycie przedstawiamy wiedzę i doświadczenia tych osób, które zechciały uczestniczyć w czwartej rogowskiej konferencji z cyklu „Aktywne Metody Ochrony Przyrody w Zrównoważonym Leśnictwie” w dniach 1–2 kwietnia 2008 roku. Patronat nad konferencją udzielił minister środowiska, dyrektor generalny Lasów Państwowych oraz JM rektor SGGW w Warszawie. Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej Leśnego Zakładu Doświadczalnego SGGW w Rogowie zorganizowało kolejną konferencję dotyczącą ochrony przyrody w zrównoważonym leśnictwie we współpracy z Centrum Koordynacji Projektów Środowiskowych w Warszawie oraz Wydziałem Gospodarki Leśnej DGLP, którym niniejszym dziękujemy za pomoc logistyczną. Temat przewodni „Woda dla lasu, las dla wody” okazał się na tyle istotny, że w spotkaniu uczestniczyło około 220 osób z wielu środowisk, choć głównie leśników.

Zasoby wodne w Polsce, w porównaniu z innymi krajami Europy, należą do najmniejszych, a ponadto cechuje je zmienność czasowa i przestrzenna. Wiele badań wskazuje na występowanie w Polsce trendu zmniejszania się zasobów wodnych przy zwiększającej się częstotliwości występowania hydrologicznych zjawisk ekstremalnych w postaci susz i powodzi. Przyczyny tego zjawiska, obejmującego coraz większe obszary leśne, można podzielić na naturalne i antropogeniczne. Istotny wpływ na zmniejszanie się zasobów wodnych ma występowanie długotrwałych okresów suszy klimatycznej spowodowanych mniejszymi opadami oraz wzrostem temperatury w ostatnim dwudziestoleciu. Poważny wpływ na warunki wodne ma także ingerencja antropogeniczna w naturalny obieg wody za pomocą środków technicznych. Trwałe zmiany warunków wodnych na obszarach leśnych wywołują inwestycje hydrotechniczne (ujęcia wód powierzchniowych, stopnie wodne i zbiorniki wodne, regulacje rzek, wały przeciwpowodziowe), urządzenia melioracji wodnych, infrastruktura komunikacyjna, a także inna działalność jak np. wydobywanie kruszywa czy pobór wód podziemnych. Szczególnie dużą rolę w kształtowaniu zasobów wodnych odegrały urządzenia melioracyjne, które były intensywnie budowane do końca lat 70. ubiegłego wieku. Systemy melioracyjne pełniły głównie funkcję odwadniającą, co spowodowało przesuszenie wielu siedlisk leśnych, a także zniszczenie lub degradację licznych obszarów mokradłowych. Od początku lat 50. do końca lat 80. XX w. melioracjami w Lasach Państwowych objęto obszar około 850 tys. hektarów. W latach 90. w PGL LP nowe urządzenia odwadniające wykonywano sporadycznie, odstępując od konserwacji istniejących.

Począwszy od lat 90. małą retencję realizuje się poprzez budowę małych zbiorników i urządzeń wodnych, zabiegi agro- i fitomelioracyjne, czy też zalesienia gruntów polnych. Już wówczas na terenach leśnych podjęto działania służące zach-

waniu istniejących torfowisk, naturalnych oczek wodnych i cieków, a także olsów i łągów w stanie zbliżonym do naturalnego. Szczególnie cenne to godne uznania prekursorskie inicjatywy podejmowane na poziomie niektórych nadleśnictw, np. Garwolin, Jarocin, Lipka, Kaliska, Strzałowo. Łącznie w latach 1998–2005 wykonano 1124 zbiorniki retencyjne o sumarycznej powierzchni około 1360 ha i pojemności około 8,4 mln m³.

Obecnie, w dobie ocieplania się klimatu, funkcje retencyjne i wodochronne lasów są coraz bardziej znaczące. Wskutek spowolnienia przepływu wody przez ekosystem leśny zwiększają się zasoby wód powierzchniowych i podziemnych, a także poprawia się ich jakość. W celu zmniejszenia niedoboru wody, stanowiącego już obecnie barierę rozwoju gospodarczego w wielu sektorach gospodarki kraju, podejmuje się liczne przedsięwzięcia z zakresu małej retencji. Obejmują one zarówno urządzenia techniczne – małe zbiorniki wodne, jazy, zastawki, jak również zabiegi nietechniczne – zalesienia, zadrzewienia, roślinne pasy ochronne, ochronę śródleśnych stawów i mokradeł. Przedsięwzięcia te spowalniają lub powstrzymują odpływ wody przy jednoczesnym odtwarzaniu naturalnego krajobrazu. Dobrym przykładem takich działań mogą być dwa duże projekty leśne przygotowywane obecnie do realizacji w ramach III Priorytetu Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko:

- „Zwiększanie możliwości retencyjnych oraz przeciwdziałania powodzi w ekosystemach leśnych na terenach nizinnych”,
- „Przeciwdziałanie erozji wodnej na terenach górskich związanej ze spływem wód opadowych. Utrzymanie potoków górskich i związanej z nimi infrastruktury w dobrym stanie”.

Dzięki środkom unijnym w latach 2008-2013 na terenach nizinnych planuje się oddać do użytku około 4100 obiektów małej retencji, które łącznie przyczynią się do retencjonowania około 45 mln m³ wody. Na terenach górskich projektuje się m.in. budowę ponad 130 zbiorników retencyjnych. Skala i planowany efekt przedsięwzięcia są ogromne.

Programy te zasługują na szczególne uznanie i wszelką pomoc ze strony urzędów i instytucji, środowisk naukowych, a także praktyków ochrony przyrody z parków krajobrazowych, narodowych i organizacji pozarządowych.

W imieniu Redakcji Studiów i Materiałów CEPL składamy podziękowania wszystkim Autorom tekstów niniejszego zeszytu za trud włożony w rzetelne ich przygotowanie

Dariusz Anderwald